
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN - POLONIA

VOL.LIX, SUPPL. XIV, 150

SECTIO D

2004

---

*Katedra Środowiskowej Opieki Zdrowotnej Akademii Medycznej
im. F. Skubiszewskiego w Lublinie

**II Katedra i Klinika Ginekologii Akademii Medycznej
im. F. Skubiszewskiego w Lublinie

*Chair of Community Health Care Medical University in Lublin

**II Department of Gynecology Medical University in Lublin

ANNA IRZMAŃSKA-HUDZIAK*, LECHOSŁAW PUTOWSKI **

*Married mothers and married childless women in the face
of economic situation of their marriage*

**Mężatki posiadające i nieposiadające potomstwa wobec sytuacji ekonomicznej
swojego małżeństwa**

W Polsce od początku lat 90 notuje się niekorzystne zjawiska takie jak wzrost bezrobocia, frustrację z powodu szybkich zmian w życiu gospodarczym, co w konsekwencji prowadzi do rezygnacji z potomstwa. Do ograniczenia prokreacji przyczynia się też wzrost liczby rozwodów, związków kohabitacyjnych (przejściowy związek kobiety i mężczyzny), tendencja młodych osób do życia w związkach partnerskich bez ślubu oraz zmiana postaw prokreacyjnych kobiet. Prognozy dotyczące struktury ludności wskazują na wyraźny proces starzenia się polskiego społeczeństwa.

W sytuacji dużej konkurencji o pracę i w pracy, kobiety często zostają bezrobotne. Świadczą o tym dane statystyczne (Pełnomocnik Rządu do Spraw Rodziny 1998), które wskazują na niepokojące zjawisko wzrostu odsetka bezrobotnych kobiet (ponad 60%) w stosunku do ogółu bezrobotnych. Niepewność o sytuację materialną wielu rodzin europejskich przyczynia się do intensywnego poszukiwania jakiegokolwiek pracy lub utrzymania pracy za wszelką cenę. Badania Schmid (1996) informują o czynionych przez kobiety wielu wyrzeczeniach wynikających z dążenia do kariery zawodowej. Opisane są też sytuacje (Doyal 1995) zatrudniania kobiet, pod warunkiem rezygnacji z macierzyństwa. Powyższe europejskie zjawiska w wielu gremiach wzbudzają troskę o stan zdrowia prokreacyjnego również polskiego społeczeństwa.

Celem naszych **badania** było ukazanie działań podejmowanych przez mężatki w celu podniesienia standardu materialnego swojego małżeństwa. Kierunek analizy badawczej wyznaczyły następujące problemy: ocena stanu ekonomicznego swojego małżeństwa dokonana przez kobiety, odczuwane braki w zakresie stanu materialnego, działania kobiet w celu podnoszenia stanu posiadania swojego małżeństwa, ocena indywidualnych osiągnięć kobiety.

MATERIAŁ I METODA

Badania przeprowadzono w Lublinie w 2001 r. wśród pacjentek zgłaszających się do lekarza rodzinnego. Badaniami objęto 304 zamężne kobiety, z czego grupa posiadających przynajmniej jedno dziecko (Dz) obejmowała 152 kobiety, oraz grupa bez potomstwa (B) również 152 respondentki.

Wiek respondentek mieścił się w przedziale 25 do 45 lat. Najkrótszy czas trwania małżeństwa wynosił 3 lata, a najdłuższy 23. Wśród respondentek znajdowały się również osoby bezrobotne lub korzystające z renty (Dz: 5,3%; B: 13,2%). Liczba dzieci w badanych małżeństwach wynosi od jednego do pięciu, a największą grupę stanowiły matki z dwójką dzieci (41,4%). Kobiety bezdzietne nie posiadały potomstwa z różnych przyczyn, a prawie co druga z nich twierdziła, że jest w trakcie diagnozowania lub leczenia niepłodności.

Zastosowano metodę porównawczą, a dane empiryczne zgromadzono za pomocą ankiety. Wyniki badań zostały przedstawione w postaci odsetka (%). Różnice pomiędzy grupami wyliczono stosując test chi-kwadrat. Różnicę uznano za istotną statystycznie gdy $p < 0,05$.

WYNIKI BADAŃ

Kobiety posiadające potomstwo jak i nieposiadające potomstwa w dużym odsetku nisko oceniły stan materialny małżeństwa (Dz: 69,1%; B: 69,7%), to znaczy mają poczucie niezadowolenia ze stanu ekonomicznego swojego małżeństwa. Na pytanie jakich dóbr brakuje pani do normalnego i szczęśliwego funkcjonowania pani związku małżeńskiego, kobiety dzietne najczęściej wymieniały braki dotyczące: wyjazdów na urlop (55,9%), pieniędzy na rozrywkę (43,4%), na ubranie (26,3%), finansów na edukację (21,1%) oraz brak mieszkania (19,7%). Kobiety bezdzietne największe braki odczuwały w zakresie wyjazdów na urlop (39,5%), pieniędzy na rozrywkę (30,9%) oraz brak mieszkania (23,7%) i pieniędzy na wyznaczone hobby (20,4%). Brak pieniędzy na stałe opłaty zgłaszało w 18,4% grupie dzietnych, a w grupie bezdzietnych 13,2%. Natomiast brak pracy odpowiednio 14,5%, vs. 15,8%. Żadnych braków nie odczuwało 11,8% kobiet posiadających potomstwo i 13,8% niemających dzieci. Istotne statystycznie różnice w rozkładzie opinii kobiet nisko oceniających stan ekonomiczny małżeństwa odnosiły się do: wyjazdów na urlop ($p < 0,01$), finansów na podjęcie nauki ($p < 0,05$), pieniędzy na ubranie ($p < 0,05$), pieniędzy na rozrywkę ($p < 0,05$), przy czym wyżej wymienionych dóbr częściej brakowało kobietom dzietnym. W grupie kobiet wysoko oceniających stan materialny różnice dotyczyły jedynie mieszkania ($p < 0,05$), przy czym częściej zgłaszały ten problem kobiety z małżeństw bezdzietnych.

W grupie bezdzietnych 9,2% kobiet stwierdziło, że nic nie robi w celu podniesienia stanu posiadania swojego małżeństwa. Pozostałe respondentki z obu grup zaznaczały, że w mniejszym lub większym stopniu podejmują różne działania w celu podniesienia stanu materialnego małżeństwa. Ponad połowa kobiet posiadających potomstwo w tym celu „oszczędza” (66,4%) i „zajmuje się domem” (53,9%), a 40,1% kobiet aktualnie „podnosi kwalifikacje lub uczy się”, oraz tyle samo „angażuje się w pracę zawodową”. Natomiast kobiety bezdzietne podejmują takie działania jak: „oszczędzanie” (53,9%), „zajmowanie się domem” (36,8%), „angażowanie się w pracę zawodową” (35,5%). W każdej formie działalności kobiet na rzecz podnoszenia stanu posiadania, gdzie stwierdzono istotne różnice zaznacza się większa liczebność dzietnych wobec bezdzietnych. Wśród kobiet nisko oceniających stan materialny małżeństwa, istniały różnice wypowiedzi odnoszące się do działań takich jak: zajmowanie się domem ($p < 0,05$) i uczenie się ($p < 0,05$). Wypowiedzi na ten sam temat w grupie kobiet, które wyżej oceniły stan posiadania swojego małżeństwa różniły się w zakresie następujących działań: „zajmowanie się domem” ($p < 0,001$), „oszczędzanie” ($p < 0,05$) oraz „podnoszenie własnych kwalifikacji lub uczenie się” ($p < 0,05$).

Mniej niż połowa kobiet w obu grupach nie wskazywała na nic, co mogłaby uznać za swoje szczególne, indywidualne osiągnięcie (Dz: 42,1%; B: 44,1%). Spośród dietnych za swoje osiągnięcie, najwięcej kobiet uznało: „podniesienie kwalifikacji” (27%), „sukcesy w pracy” (12,5%), a spośród bezdietnych najwięcej wskazało na: „rozwój naukowy” (15,8%), „sukcesy w pracy” (13,2%) oraz „życie towarzyskie i kulturalne” (13,2%). Wśród kobiet, które miały osiągnięcia indywidualne, a oceniły nisko ekonomiczny stan swojego małżeństwa istotne statystycznie różnice dotyczyły tylko „podniesienia swoich kwalifikacji” ($p < 0,01$). W grupie kobiet wysoko oceniających stan ekonomiczny, różnica odpowiedzi o osiągnięciach indywidualnych również dotyczyła „podniesienia kwalifikacji” ($p < 0,05$).

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Samoocena stanu ekonomicznego małżeństwa kobiet posiadających dzieci nie różni się od samooceny kobiet bezdietnych. Kobiety z jednej i drugiej grupy w zdecydowanej większości mają poczucie niezadowolenia ze stanu materialnego swojego małżeństwa (Dz: 69,1%; B: 69,7%). W badaniach Lisowskiej (1998) z przełomu 1994 i 1995 roku, uwzględniających samoocenę sytuacji materialnej mężatek z rodzin w okresie prokreacji wykazano, że 35 % kobiet niekorzystnie oceniło tę sytuację. Odsetek kobiet niezadowolonych ze stanu materialnego było zatem o 35% mniejszy niż wynika to z naszych, 5 lat później prowadzonych, badań. Może to być związane z dość gwałtownym pogorszeniem się sytuacji materialnej polskich rodzin, a w związku z tym rosnącym niezadowoleniem respondentek.

Kobiety posiadające potomstwo odczuwają największe braki materialne w zakresie: „wyjazdów na urlop”, „pieniędzy na rozrywkę”, „pieniędzy na ubranie” i „mieszkania”. Niepokojącym faktem świadczącym o problemach finansowych rodziny, są odpowiedzi mówiące o „braku pieniędzy na stałe opłaty”, co obserwowano u co piątej kobiety dietnej i co siódmej bezdietnej oraz aktualny „brak pracy” u co szóstej posiadającej jak i nieposiadającej potomstwa. Spośród respondentek nisko oceniających sytuację materialną małżeństwa, kobietom dietnym częściej niż bezdietnym, brakuje podstawowych dóbr materialnych, takich jak: „wyjazdów na urlop”, „finansów na edukację”, „pieniędzy na ubranie” i „pieniędzy na rozrywkę”. Natomiast w grupie kobiet wysoko oceniających stan materialny, różnice między dietnymi a bezdietnymi, dotyczyły jedynie „mieszkania”, a fakt ten zgłaszały częściej kobiety bezdietne.

Co dziesiąta respondentka z grupy bezdietnych przyznaje, że osobiście „nie podejmuje żadnych działań” w celu podniesienia stanu posiadania małżeństwa. Pozostałe kobiety, zarówno z grupy dietnych jak i bezdietnych, w tym celu „oszczędzają”, „zajmują się domem”, „podnoszą kwalifikacje lub uczą się”, „angażują się w pracę zawodową” lub „pomagają mężowi w pracy oraz poszukują pracy”. Istotne statystycznie różnice odpowiedzi wśród respondentek nisko oceniających stan ekonomiczny małżeństwa stwierdzono odnośnie „zajmowania się domem” i „podnoszenia kwalifikacji lub uczenia się”. Natomiast, wśród respondentek wysoko oceniających stan materialny bardzo duża różnica między badanymi grupami dotyczyła „zajmowania się domem” oraz mniejsza dotyczyła „podnoszenia kwalifikacji lub uczenia się” oraz „oszczędzania”. W każdej formie działalności kobiet na rzecz podnoszenia stanu posiadania, w której stwierdzono istotne różnice, istnieje liczebna przewaga kobiet - matek w stosunku do kobiet bezdietnych. Potwierdzeniem moich badań mogą być wyniki innych autorów (Łepecka – Klusek 1997, Winston 1995), które ukazują różne formy zaburzeń nastroju i poczucie mniejszej wartości, niekiedy graniczące z utratą sensu życia w grupie kobiet leczonych z powodu niepłodności. Łączy się to z utratą satysfakcji życiowej, między innymi płynącej z pracy zawodowej. W badaniu Beisert (1993), dla żadnej z uczestniczek, która miała trudności z poczęciem dziecka, wysoki standard ekono-

miczny nie stanowił celu zastępczego w stosunku do prokreacji, a praca zawodowa i podniesienie kwalifikacji także nie zyskało aprobaty ze strony bezdzietnych kobiet.

Odzwierciedleniem opisanych zjawisk są uzyskane wyniki badań własnych dotyczących osiągnięć indywidualnych respondentek. Wydawać by się mogło, że kobiety bezdzietne ze względu na brak dziecka i swoją większą dyspozycyjność czasową, mogą mieć więcej osiągnięć w życiu poza rodzinnym niż kobiety dzietne. Wyniki badań nie potwierdziły jednak tych przypuszczeń. Zarówno w grupie kobiet dzietnych jak i bezdzietnych osiągnięcia związane z życiem zawodowym były wymieniane przez większość respondentek. Matki wskazywały kolejno na: „podniesienie swoich kwalifikacji”, „sukcesy w pracy”, „rozwój naukowy”, „rozwijanie swoich zainteresowań” oraz „udział w życiu towarzyskim i kulturalnym”. Kobiety bezdzietne wymieniały: „rozwój naukowy”, „życie towarzyskie i kulturalne”, „sukcesy w pracy”, „rozwijanie swoich zainteresowań”, „podniesienie kwalifikacji”. Istotne statystycznie różnice w zakresie osiągnięć dotyczyły jedynie „podnoszenia swoich kwalifikacji” i to zarówno wśród respondentek wysoko, jak i nisko oceniających stan materialny małżeństwa. Różnica ta wskazuje na większą częstość uznania za swój sukces „podnoszenie kwalifikacji zawodowych” przez kobiety mające dzieci. Wydaje się to interesujące ze względu na badania Beisert (1993), z których wynika że aż 28% matek zrezygnowało z powodu ciąży z podnoszenia kwalifikacji lub poziomu edukacji. Można stąd przypuszczać, że poczucie wzrostu prestiżu kobiety następuje po urodzeniu się dziecka, a nie w wyniku podwyższenia swojego wykształcenia. Prawdopodobnie matki podnoszą kwalifikacje w celu utrzymania pracy zawodowej lub uzyskania awansu i związanego z tym większego wynagrodzenia finansowego i to dopiero kojarzone jest z poczuciem indywidualnego sukcesu. Kobiety posiadające dzieci motywowane są do tego większą liczebnością rodziny niż bezdzietne, bowiem rodziny wielodzietne, oprócz większych stałych obciążeń finansowych, wydają więcej na zaspokojenie potrzeb związanych z oświatą i wychowaniem dzieci (Balcerzak-Paradowska 1998). Działalność charytatywną i społeczną w pytaniu o osiągnięcia wymieniły tylko pojedyncze osoby (Dz: 6,6% B: 2,6%).

Całość analizowanych wyników jest odzwierciedleniem pogorszającej się w ostatnich latach sytuacji materialnej polskiego społeczeństwa. Informują o tym liczne badania (GUS 2000, Kwartalnik Statystyczny 2001, Biuletyn Statystyczny Województwa Lubelskiego 2001) i raporty (Pełnomocnik Rządu do Spraw Rodziny 1998). Badacze życia rodzinnego w licznych opracowaniach i publikacjach przestrzegają przed skutkami niedostatku i ubóstwa w rodzinach (Graniewska 2001, Maślanka 2001, Lisowska 1998). Bezrobocie najszybciej i najwyraźniej wpływa na zaburzenie ekonomicznych funkcji rodziny, a zła sytuacja mieszkaniowa, niedostatek lub wręcz bieda mogą być czynnikiem utraty zdrowia i pośrednio skłaniają do ograniczania liczby dzieci lub, w przypadku młodych małżeństw, odsuwania czasu poczęcia dziecka na później (Graniewska 1999, Golinowska 1997, Graniewska 2001, Maślanka 2001, Kwartalnik Statystyczny 2001). Funkcja prokreacyjna rodziny już w latach dziewięćdziesiątych została zaburzona, a w sytuacji ograniczonych możliwości materialnego zabezpieczenia członków rodziny zaburzeniu ulega też funkcja opiekuńcza - wychowawcza, co negatywnie odbija się na wychowaniu nowych pokoleń (Maślanka 2001). Badania własne wykazały, że wśród badanej populacji bezdzietnych znaczny odsetek (13,2%) stanowią kobiety bezrobotne lub pozostające na rencie, a prawie jedna na dziesięć, celowo unika poczęcia dziecka ze względu na brak odpowiednich warunków socjalnych.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Analiza wyników badań wykazała że:

- Kobiety zamężne w większości nisko oceniają stan ekonomiczny swojego małżeństwa.
- Kobiety posiadające potomstwo odczuwają braki materialne w zakresie: finansów, które chciałyby przeznaczyć na urlop i rozrywkę, pieniędzy na edukację i ubranie, natomiast kobietom bezdzietnym, częściej niż dzietnym, brakuje mieszkania.
- Kobiety dzietne w celu poprawienia ekonomicznego stanu małżeństwa „zajmują się domem” i „podnoszą swoje kwalifikacje lub uczą się”. Wśród kobiet bezdzietnych w porównaniu z dzietnymi zaznacza się zmniejszona aktywność i zapobiegliwość o stan materialny swojej rodziny.
- Prawie połowa respondentek, bez względu na fakt posiadania potomstwa, nie ma poczucia własnych osiągnięć. Pozostałe respondentki z grupy dzietnych wymieniają swoje osiągnięcia związane raczej z pracą zawodową, a z grupy bezdzietnych z rozwojem naukowym i z działalnością związaną z życiem towarzyskim.

Wyniki badań potwierdzają związek sytuacji materialnej kobiety z jej planami prokreacyjnymi, a posiadanie potomstwa motywuje do podejmowania działań mających na celu poprawienie stanu ekonomicznego rodziny. W trosce o zdrowie prokreacyjne społeczeństwa należy zatem uwzględnić stabilizację sytuacji ekonomicznej małżeństwa, a tym samym zapewnić bezpieczeństwo socjalne kobiecie.

PISMIENNICTWO

1. Balcerzak-Paradowska B. Wokół wielodzietności. *Problemy Rodziny* 1998; (4): 9-14.
2. Beisert M. Psychologiczne skutki zaburzeń w pełnieniu małżeńskiej funkcji prokreacyjnej. w: *Z zagadnień psychologii prokreacyjnej* (Bielawska- Batorowicz E, Kornas-Biela D, red). Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1993: 117-143
3. *Biuletyn Statystyczny Województwa Lubelskiego*. Listopad 2001. 2001; (11): 16.
4. Doyal L. Waged Work and Well-being. w: *Women and health - Feminist perspectives* (Wilkinson S, Kitzinger C, red). London: Burgess Science Press 1995: 65-84
5. Golinowska S, red. *Polska bieda II. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałania*. Warszawa, 1997: IPiSS
6. Graniewska D. Rodzina bezrobocie - sytuacja w Polsce. *Problemy Rodziny* 2001 (3): 9-17.
7. Lisowska E. Potrzeby rodzin w fazie prokreacyjnej. w: *Rodzina Polska - warunki bytu i funkcjonowania w świetle badań Instytutu Gospodarstwa Społecznego w latach 1988-1994* (Rakowski W, red). Warszawa: Szkoła Główna Handlowa 1998: 62-83
8. Łepecka - Klusek C. Pozycja kobiety w małżeństwie bezdzietnym. *Gin Pol* 1997; 68 (5b): 205-208.
9. Maślanka W. Wpływ transformacji ustrojowej na złe funkcjonowanie rodzin w Polsce. *Problemy Rodziny* 2001; (4): 39-43.
10. Pełnomocnik Rządu do Spraw Rodziny. *Raport o sytuacji polskich rodzin*. Warszawa, 1998: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Rodziny
11. Schmid K. *Heirat und Familiengründung von Karrierefrauen - analysiert am Beispiel bundesdeutscher Hochschullehrerinnen*. Pfaffenweiler, 1996: Centaurus-Verlagsgesellschaft

STRESZCZENIE

W sytuacji pauperyzacji znacznej części polskiego społeczeństwa oraz wzrastającej konkurencji o pracę zaburzeniu ulega zdrowie prokreacyjne rodziny.

Celem badań było ukazanie działań podejmowanych przez mężatki w celu podniesienia standardu materialnego swojego małżeństwa. Badaniami objęto 152 zamężne kobiety posiadające potomstwo oraz 152 kobiety, które z różnych powodów nie mają dziecka. Badania prowadzono w Lublinie w roku 2001. Zastosowano metodę porównawczą, a dane empiryczne zgromadzono na podstawie wypełnionego przez respondentki kwestionariusza ankiety. Większość zamężnych kobiet (70%) nisko ocenia stan ekonomiczny swojego małżeństwa. Analiza przeprowadzonych badań wykazała, że kobiety bezdzietne w porównaniu z dzietnymi wykazują zmniejszoną aktywność w celu poprawy tego stanu. Prawie połowa respondentek bez względu na fakt posiadania dziecka nie ma poczucia własnych osiągnięć w życiu.

SUMMARY

In the situation of increasing pauperization of a considerable part of Polish society as well as growing competition on the work market procreative health of families is on the decline.

The research aimed to show activities undertaken by married women in order to raise the financial standard of their marriage. 152 married mothers were questioned as well as 152 married women, who for various reasons, do not have children. The research was conducted in Lublin in the year 2001. Comparative method was applied, and empirical data were collected by means of a questionnaire.

Most of married women (70%) has a low perception of the economic situation of their marriage. Analysis of the accumulated data revealed, that childless women, in comparison with mothers, show reduced activity in seeking to improve this situation.

Almost a half of the women questioned, regardless whether they are mothers or childless women, do not have a feeling of their own achievements in life.